

СЕЛЕКТИВНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У КООРДИНАТАХ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Нікішина О.В.¹

Бондаренко С.А.²

Зеркіна О.О.³

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-157-2-26>

Анотація. Результатом дослідження є методичне забезпечення комплексної оцінки домінант ІІІ на засадах сталого розвитку. Виокремлено *n'ять домінант ІІІ*, а саме: (1) достатнє інвестиційне забезпечення раціонального природокористування національної економіки; (2) інвестиційне забезпечення наукових досліджень та інновацій за напрямом сталого розвитку; (3) відновлення, стале використання та охорона складників природно-ресурсного потенціалу національної економіки; (4) зниження екодеструктивного впливу соціально-економічної системи на стан навколишнього природного середовища; (5) підвищення екологічних аспектів якості життя населення. Кожна домінанта потребує введення відповідних їй оціночних індикаторів. Авторами розширено систему національних індикаторів сталого розвитку в межах ЦСР. У пропонувану систему індикаторів інтегровано європейські та авторські економіко-екологічні показники, орієнтовані на поглиблену оцінку інвестиційного та природно-ресурсного потенціалу у видовому і структурно-секторальному вимірвх, взаємозв'язку інвестиційного та екологічного складників природокористування. На підставі результатів комплексної оцінки визначено складники домінант

¹ доктор економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу ринкових механізмів та структур, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України

² доктор економічних наук, доцент, професор кафедри економіки та бізнес-технологій, Національний авіаційний університет

³ кандидат економічних наук, доцент, здобувачка відділу ринкових механізмів та структур, Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень Національної академії наук України

ІІІ та завдання з найнижчим ступенем впровадження, а саме: Домінанти 1 і 2, завдання підвищення енергоефективності Домінанти 3, завдання зниження відходоємності Домінанти 4, завдання покращення стану здоров'я населення Домінанти 5. Обґрунтовано головні *напрями та шляхи* підвищення ступеню впровадження домінант ІІІ, зокрема: (1) зростання державних видатків на НДР та інновації за напрямом «Енергетика та енергоефективність», «Рациональне природокористування», поновлення фінансування «Наук про життя» в аспекті інноваційного розвитку медицини; (2) стимулювання суб'єктів господарювання до впровадження енергозберігаючих технологій, екологічно чистих виробництв та екоінновацій шляхом зниження ставки екологічного податку; (3) створення сприятливого інституційного середовища для розширеного відтворення лісів та сталого розвитку лісового господарства; (4) стимулювання вітчизняних інвесторів до екологічно орієнтованих капіталовкладень у сфері поводження з відходами; (5) розвиток міжсекторального партнерства для впровадження домінант ІІІ. Пропонується впровадження селективного підходу у формування державної інноваційно-інвестиційної політики розвитку регіонів, спираючись на ідентифіковані Домінанти, виділені згідно з координатами Цілей сталого розвитку.

Ключові слова: інвестиційно-інноваційна політика (ІІІ), природокористування, Цілі сталого розвитку (ЦСР), селективний підхід

Вступ. В умовах посилення дестабілізуючого впливу економічної діяльності суспільства на стан навколишнього природного середовища (далі – НПС), неефективного використання її природно-ресурсного потенціалу виникає необхідність у реалізації сучасної моделі інвестиційно-інноваційної політики (далі – ІІІ). Її основу формує, з одного боку, система партнерства між державою, наукою, бізнесом та суспільством на засадах впровадження концепції «квадро-спіралі», з іншого – сталий, екологічно збалансований розвиток. Актуальність обраної теми дослідження зумовлена необхідністю розроблення теоретико-методичного базису формування ІІІ, тому що це підґрунтя є науковою основою для впровадження адаптивних механізмів стимулювання раціонального природокористування, ресурсного забезпечення розвитку національної економіки. В основу таких адаптивних

механізмів покладається ідея селективності – стимулювання збалансованого розвитку регіонів на основі формування та ефективного використання елементів економічного потенціалу території.

Проблематика дослідження тісно пов'язана з інститутами сталого розвитку, зокрема програмою впровадження Цілей сталого розвитку до 2030 р., проголошених Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 70/1 від 25.09.2015, Указом Президента України № 722/2019 від 30.09.2019 [2], Стратегією сталого розвитку України до 2030 р. [4].

У науці існує певний доробок щодо методологічного забезпечення екологізації ІІІ. Так, методичні підходи до оцінки «зеленої» трансформації на основі показників «зеленого» зростання ОЕСР запропоновані Л. Мусіною та Т. Квашою [3]. Методологічні засади моніторингу ЦСР в Україні викладені в Національній доповіді Міністерства економічного розвитку і торгівлі України [1]. Методичні підходи до визначення доміант ІІІ природокористування в регіональному вимірі розроблені Н.М. Андрєєвою та Г.О. Тютюнник [7], методичні рекомендації щодо оцінки впливу економічних показників на головні індикатори «зеленого» зростання – колективом авторів Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України [6].

Перелічені методичні підходи дають змогу багатоаспектно оцінити різні грані ІІІ, водночас відсутнє комплексне методичне забезпечення діагностики доміант (стратегічних пріоритетів) даної політики на засадах сталого розвитку та концепції «квадро-спіралі». Цю концепцію розробили Е.Г. Караянніс, Т.Д. Барт та Д.Ф.Дж. Кемпбелл, розширивши традиційну потрійну інноваційну спіраль шляхом включення до її складу суспільства та різних стейколдерів [5].

Проведені дослідження наявних методичних підходів до оцінки та моніторингу стану раціонального природокористування, затверджених нормативно-правовими документами України, засвідчили обмеженість, локальність показників, які не відображають усі стратегічні пріоритети інвестиційно-інноваційної політики сталого розвитку, не дають змоги всебічно оцінити причинно-наслідкові зв'язки між рушійними силами, впливом на довкілля, станом здоров'я населення, проаналізувати сучасні тренди сталого розвитку у структурно-секторальному вимірі. Так, чинна Методика проведення моніторингу та оцінки результативності державної регіональної політики [58] містить оди-

ничні індикатори, передусім за напрямом екологічної ємності економіки. Система індикаторів для оцінки реалізації державної екологічної політики, передбачена Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.» № 2697-VII [60], адаптована для оцінки Цілей сталого розвитку, однак вона не містить індикаторів, що характеризують інвестиційно-інноваційне забезпечення раціонального природокористування, а також стан здоров'я населення.

У сучасних умовах зростає вплив аналітичної інформації на ефективність управлінських рішень органів влади різних рівнів і поглиблює завдання аналізу результативності їхньої політики. Відбувається перегляд деяких традиційних підходів до його методик з урахуванням вимог сучасних трансформацій. Виникають нові аналітичні завдання, такі як моніторинг трендів сталого розвитку, оцінка впливу екоінвестицій та інновацій на стале використання природно-ресурсного потенціалу, екологічну ємність національної економіки.

Мета дослідження – розроблення методичного забезпечення комплексної оцінки домінант ІІІ на засадах сталого розвитку та проведення на його основі комплексної оцінки сучасних тенденцій і проблем ресурсної та екологічної ємності національної економіки з акцентом на селективний підхід до формування інвестиційно-інноваційної політики України у координатах Цілей сталого розвитку.

1. Комплексна оцінка домінант інвестиційно-інноваційної політики на засадах сталого розвитку

Домінанта (*від лат. dominans* – панівний) – це стратегічний пріоритет, який, з одного боку, учені трактують як «вид ієрархії, коли певним цілям надають перевагу порівняно з іншими цілями» [18, с. 411], з іншого – як «щось переважаюче, найголовніше, перевага у певному відкритті, напрямі тощо» [15, с. 90]. У цьому дослідженні під *домінантами ІІІ* будемо розуміти головні цілі (стратегічні пріоритети) політики інвестиційно-інноваційного забезпечення сфери раціонального природокористування та ресурсного забезпечення безпеки держави на засадах сталого розвитку. Селективність спрямована на ідентифікацію домінант і вдосконалення системи прийняття управлінських рішень щодо інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку регіонів країни.

У політології наявні два підходи до визначення змісту категорії «політика»: традиційний, пов'язаний із діяльністю держави; новий як певний вид *соціальної діяльності*, не обов'язково поєднаної з державною владою (табл. 1).

Таблиця 1

**Категорійна сукупність визначення сутності поняття
«інвестиційно-інноваційна політика природокористування»**

Категорія	Визначення
Політика (гр. <i>politika</i> – державні або громадські справи)	1. Діяльність класів, соціальних верств, груп та індивідів, пов'язана з визначенням і впливом на устрій <i>державної влади</i> , (у т. ч. функції та форми держави), а також на відносини з іншими класами, націями, країнами з метою реалізації власних інтересів [15]. 2. Вид <i>соціальної діяльності</i> ; спосіб упорядкування суспільних справ, що стосуються, передусім, розподілу обмежених ресурсів, принципів, за якими він здійснюється, засобів, завдяки яким соціальні спільноти вирішують різні проблеми [55].
Екологічна політика	Свідома та організована регулююча діяльність, за допомогою якої та за посередництва держави і громадських чи політичних організацій регулюються ставлення суспільства до природи з метою захисту і розвитку довкілля [56].
Інвестиційна політика	Комплекс урядових рішень, які визначають основні напрями, джерела та обсяги використання капітальних вкладень в економіку, різні її сфери та галузі [57].
Інвестиційно-інноваційна політика природокористування	Діяльність державних та регіональних органів, спрямована на створення сприятливих інституціональних та економічних умов щодо стимулювання процесу впровадження екологічно орієнтованих інвестицій та інновацій у господарську діяльність суб'єктів з урахуванням наявного природно-ресурсного потенціалу [7].
Інвестиційно-інноваційна політика природокористування	Сукупність економічних, організаційних та інституційних заходів, механізмів, методів та форм управління екологічно орієнтованими інвестиціями та інноваціями для сталого використання, відтворення й охорони складників природно-ресурсного потенціалу, які реалізуються державними органами влади, представниками бізнесу, науки та різних стейкхолдерів на засадах сталого розвитку національної економіки (авт.)

Джерело: сформовано на основі [7; 15; 55–57]

Урахувавши наявні дефініції, запропоновано авторське визначення категорії «*інвестиційно-інноваційна політика*»: сукупність економічних, організаційних та інституційних заходів, механізмів, методів та форм управління інвестиціями та інноваціями для сталого використання, відтворення й охорони складників природно-ресурсного потенціалу, які реалізуються державними органами влади, представниками бізнесу, науки та різних стейкхолдерів на засадах сталого розвитку національної економіки. У цьому визначенні акцент зміщено на взаємодію чотирьох суб'єктів ІІП крізь призму концепцій «квадро-спіралі» та сталого розвитку економіки.

Найбільш точне і вичерпне визначення терміна «*потенціал*», на нашу думку, запропонував С.В. Мочерний: «Наявні ресурси, їх оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети» [15, с. 13]. Це визначення з уточненням виду ресурсів (інвестиційні, природні) можна використати для розкриття змісту інвестиційно-інноваційного та природно-ресурсного потенціалів. Такі компоненти потенціалу, як оптимальна структура та раціональне використання ресурсів, формують напрями і завдання їх комплексної оцінки як підґрунтя для управлінських рішень різних суб'єктів ІІП та їх взаємодій.

Як показує світова практика, із метою згладжування міжрегіональних (міжсекторальних) відмінностей держава надає селективну (вибіркову) підтримку відстаючим у розвитку регіонів (секторів економіки). Селективна підтримка (політика), на думку дослідників [71], передбачає дві форми участі держави у розвитку регіонів: основну (постійну) та додаткову (тимчасову). Вирішення питань сталого розвитку виділяється як додаткова (ситуативна) участь держави у розвитку цілей-домінант конкретного етапу і конкретного регіону (сектору).

Структурно інвестиційно-інноваційна політика раціонального природокористування являє собою розроблення цілей (домінант), завдань і механізмів їх реалізації. Базовою методологічною платформою для визначення доміант ІІП є концепція *сталого розвитку*. Індикатори впровадження Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР) не є незалежними змінними, тобто неможливо одночасно забезпечувати прогрес за всіма напрямками. Звідси випливає необхідність установалення пріоритетів і механізмів їх досягнення на основі консенсусу економічних інтересів держави, представників бізнесу, науки та суспільства залежно від

особливостей політичної та соціально-економічної ситуації в країні. Саме від результативності консолідації та *цілеспрямованої взаємодії інститутів держави, бізнесу, науки та суспільства залежатиме прогрес у впровадженні домінант інвестиційно-інноваційної політики та досягненні ЦСР*. Процес реалізації ІПП відбувається під впливом сукупності чинників, які мають різну природу, але, головним чином, мають економічний зміст, який визначається діями держави, суб'єктів господарювання та різних стейкхолдерів.

Домінанти ІПП є похідними від Цілей сталого розвитку (рис. 1). Отже, деякі індикатори сталого розвитку можуть бути використані для комплексної оцінки реалізації домінант ІПП.

Методологічний підхід до комплексної оцінки домінант інвестиційно-інноваційної політики національної економіки, що пропонується авторами, поєднує концептуальний і методичний базиси, складники яких наведено на рис. 2.

Рис. 1. Домінанти інвестиційно-інноваційної політики у координатах Цілей сталого розвитку

Джерело: складено авторами за даними [1]

<p>Концептуальний базис: концепції сталого розвитку, «зеленого» зростання, циркулярної економіки, інноваційного розвитку соціально-економічної системи на основі «квадро-спіралі»</p>	
<p>Мета методичних положень: комплексна оцінка ступеню впровадження домінант ІППП та їхніх складників крізь призму Цілей і завдань сталого розвитку, вимірювання прогресу сталого розвитку національної економіки як методичний базис діагностики ефективності діючої ІППП та обґрунтування напрямів її коригування для підвищення ступеню впровадження ключових домінант інвестиційно-інноваційної політики сталого розвитку.</p>	
<p>Завдання методичних положень:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Систематизація інформаційних потоків у розрізі головних напрямів комплексної оцінки домінант ІППП та їхніх складників 2. Оцінка стану й динаміки економіко-екологічних індикаторів у розрізі Цілей і завдань сталого розвитку економіки 3. Оцінка взаємозв'язку та кореляції різних індикаторів як у межах певної домінанти ІППП, так й індикаторів різних домінант 4. Визначення за результатами комплексної оцінки негативних тенденцій та «вузьких» місць у процесі сталого розвитку 5. Узагальнення та якісна оцінка динаміки змін індикаторів інвестиційно-інноваційної політики сталого розвитку. 6. Обґрунтування шляхів і напрямів підвищення ступеню впровадження домінант ІППП з урахуванням європейських практик 	
<p align="center">Принципи комплексної оцінки домінант інвестиційно-інноваційної політики сталого розвитку</p>	
<p><i>1. Системність і комплексність</i></p>	<p>Оцінка домінант ІППП як складної системи цілей і завдань сталого розвитку проводиться з урахуванням всіх внутрішніх і зовнішніх зв'язків між її елементами та їх взаємозалежності</p>
<p><i>2. Адекватність і динамічність</i></p>	<p>Відповідність способів і прийомів оцінки сучасним закономірностям плинності процесів відтворення в циркуляційній економіці, діагностика домінант ІППП у постійному розвитку соціально-економічних систем</p>
<p><i>3. Об'єктивність і точність</i></p>	<p>Інформаційна база для комплексної оцінки повинна бути достовірною, а її результати обґрунтовуватися точними аналітичними розрахунками</p>
<p><i>4. Дієвість</i></p>	<p>Результати оцінки досягнення ЦСР повинні мати прикладне значення, слугувати аналітичним підґрунтям для коригування домінант ІППП, обґрунтування адаптивних механізмів сталого розвитку в кризових умовах</p>
<p><i>5. Цілеспрямованість</i></p>	<p>Орієнтованість на досягнення головної мети методики – комплексна оцінка ступеню впровадження домінант ІППП у координатах Цілей і завдань сталого розвитку держави</p>
<p><i>6. Науковість</i></p>	<p>Постійне вдосконалення методик діагностики домінант ІППП та використання передового світового досвіду щодо оцінки прогресу сталого розвитку</p>

Collective monograph

Методичні положення щодо комплексної оцінки домінант ІППП.	
Головні етапи оцінки:	
I. Комплексна оцінка ступеню впровадження домінант ІППП за допомогою груп індикаторів сталого розвитку:	
<i>Домінанти ІППП</i>	<i>Групи оціночних індикаторів</i>
1. Достатнє інвестиційне забезпечення раціонального природокористування національної економіки	1.1. Частка екологічних інвестицій у ВВП та видатки бюджету 1.2. Динаміка та структура капітальних інвестицій на охорону НПС 1.3. Динаміка та структура поточних інвестицій на охорону НПС 1.4. Динаміка сукупних витрат на охорону НПС у секторальному вимірі
2. Інвестиційне забезпечення наукових досліджень та інновацій за напрямом сталого розвитку	2.1. Створення інноваційної інфраструктури 2.2. Розвиток інноваційної діяльності промислового сектору економіки 2.3. Державні видатки на НДР та інновації за напрямом сталого розвитку
3. Відновлення, стале використання та охорона складових природно-ресурсного потенціалу національної економіки	3.1.-3.6. Оцінка використання водних, енергетичних, земельних, лісових, мінерально-сировинних ресурсів, природно-заповідного фонду в координатах сталого розвитку
4. Зниження екодеструктивного впливу соціально-економічної системи на стан НПС	4.1.-4.2. Оцінка екологічної ємності (відходо- та вуглеводоємності) національної економіки на засадах сталого розвитку
5. Підвищення екологічних аспектів якості життя населення	5.1.-5.2. Оцінка трудових ресурсів сфери природокористування, екологічних аспектів якості життя населення
II. Оцінка відхилень фактичних значень індикаторів від цільових орієнтирів сталого розвитку та рівнів індикаторів країн ОЕСР, визначення тенденцій сталого розвитку у внутрішньому та зовнішньому вимірах.	
III. Визначення причин відхилень, причинно-наслідкових зв'язків між економіко-екологічними індикаторами сталого розвитку, проблемних аспектів впровадження домінант ІППП.	
IV. Якісна оцінка динаміки змін індикаторів, агрегований висновок про стан досягнення ЦСР.	
V. Експертна та інтегральна оцінка ступеню впровадження домінант ІППП національної економіки.	
VI. Обґрунтування за результатами комплексної оцінки напрямів і шляхів підвищення ступеню впровадження домінант ІППП на засадах сталого розвитку	
Механізми стимулювання впровадження екологічно орієнтованих інвестицій та інновацій у діяльність суб'єктів господарювання різних секторів економіки:	
1. Інституціональні	3. Адміністративні
2. Фінансово-економічні	4. Інформаційні

Рис. 2. Структурна схема методологічного підходу до комплексної оцінки домінант ІПП на засадах сталого розвитку

Джерело: авторська розробка

Головною метою методичних положень є комплексна оцінка ступеню впровадження домінант ІПП та їхніх складників крізь призму Цілей і завдань сталого розвитку, вимірювання прогресу сталого розвитку національної економіки розглядається як методичний базис діагностики ефективності діючої ІПП та обґрунтування напрямів її коригування для підвищення ступеню впровадження ключових домінант інвестиційно-інноваційної політики сталого розвитку.

Серед виділених шести основних завдань методичних положень центральне місце належить аналізу стану й динаміки економіко-екологічних індикаторів у розрізі Цілей і завдань сталого розвитку, результати якого дають змогу визначити «вузькі місця» у процесі сталого розвитку економіки та обґрунтувати шляхи, напрями й механізми стимулювання впровадження екологічно орієнтованих інвестицій та інновацій у діяльність суб'єктів господарювання різних секторів економіки.

Невід'ємним складником методологічного підходу є *принципи* комплексної оцінки домінант ІПП, до складу яких авторами віднесено такі (див. рис. 2): (1) системність і комплексність; (2) адекватність і динамічність; (3) об'єктивність і точність; (4) дієвість; (5) цілеспрямованість; (6) науковість. Виділені принципи орієнтують вектор дослідження на багатоаспектну оцінку домінант ІПП як складної системи цілей і завдань сталого розвитку з урахуванням усіх внутрішніх і зовнішніх зв'язків між її елементами, взаємовпливу економічних і екологічних індикаторів, на об'єктивність і точність інформаційної бази та аналітичних розрахунків, здійснених на їхній основі, на практичній значимості методичних положень, їх науковості, постійному вдосконаленні на основі передового світового досвіду щодо оцінки прогресу сталого розвитку соціально-економічних систем.

Методичний базис включає методичні положення щодо комплексної оцінки домінант ІПП на засадах сталого розвитку, аналіз причинно-наслідкових зв'язків між економіко-екологічними індикаторами сталого розвитку, якісний аналіз динаміки змін індикаторів з акцентом на структурно-секторальний вимір, інтегральну оцінку ступеню впровадження домінант ІПП як аналітичний базис для прийняття управлінських рішень щодо напрямів коригування інвестиційно-інноваційної політики сталого розвитку і розроблення адаптивних механізмів стимулювання впровадження екологічно орієнтованих інвестицій

та інновацій у діяльність суб'єктів господарювання різних секторів національної економіки.

У чинних нормативно-правових документах України моніторинг та оцінка стану раціонального природокористування є складовою частиною загальної оцінки результативності державної політики. Так, чинною Методикою проведення моніторингу та оцінки результативності державної регіональної політики [58], що інтегрувала 61 індикатор за 11 напрямками, для оцінки раціонального природокористування та якості довкілля передбачено всього п'ять індикаторів, які стосуються лише екологічної ємності (вуглецевої та відходоємності) регіональної економіки. До таких індикаторів віднесено, зокрема, обсяги викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел на 1 млрд грн ВРП, темпи їх зростання (зменшення) на одиницю населення, частка відходів, видалених у спеціально відведені місця чи об'єкти або спалених у загальному обсязі утворених відходів, частка населених пунктів із роздільним збиранням ППВ [58].

Водночас у розділі «Інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця» відсутні індикатори для оцінки динаміки екологоорієнтованих інвестицій та інновацій, розділ «Відновлювальна енергетика та енергоефективність» містить один показник енергоефективності регіональної економіки [58].

Таким чином, Методика проведення моніторингу та оцінки результативності державної регіональної політики, з одного боку, не адаптована для здійснення моніторингу стану ЦСР, з іншого – містить одиничні локальні індикатори, які дають фрагментарну оцінку стану природокористування, передусім за напрямом екологічної ємності економіки. Отже, дана Методика неприйнятна для проведення комплексної оцінки домінант ІІІ на засадах сталого розвитку.

У країнах ЄС для оцінки стану навколишнього природного середовища та ефективності екологічної політики використовують низку екологічних показників, які класифікуються за *схемою Європейської агенції з навколишнього середовища* [59]:

$$PC - T - C - B - P (DPSIR), \quad (1)$$

де **PC** – *рушійні сили* (Drivingforce) – соціально-економічні чинники, що посилюють або зменшують навантаження на НПС;

Т – *тиск* (Pressure) – пряме антропогенне навантаження на довкілля, що здійснюється через викиди та скиди забруднюючих речовин, використання природних ресурсів;

С – *стан* (State) – поточний стан та тенденції зміни НПС;

В – *вплив* (Impact) – наслідки зміни довкілля для здоров'я населення, для природи та біорізноманіття;

Р – *реагування* (Respons) – певні дії для вирішення екологічних проблем.

Згідно із системою аналізу за методологічною схемою (1), соціально-економічний розвиток посилює тиск на НПС і, як наслідок, генерує зміни довкілля. Це призводить до протистояння людського здоров'я, екосистем і матеріалів, які можуть спричинити негативну соціальну реакцію, що підтримується рушійними силами через тиск на довкілля або чинники впливу безпосередньо, через адаптацію або запобіжні дії [59]. На нашу думку, методологічна схема Європейської агенції з навколишнього середовища (1) може бути використана в ході визначення домінант ІІІ та здійснення групування індикаторів для комплексної оцінки ступеню їх упровадження в Україні.

На стратегічному рівні пріоритети екологічної політики визначені в Законі «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.» № 2697-VII від 28.02.2019 [60]. У документі зазначено, що *метою* державної екологічної політики є «досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України». Законом визначено *п'ять стратегічних цілей*, на досягнення яких спрямована державна екологічна політика, а саме [60]:

1) формування у суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва;

2) забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України;

3) забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України;

4) зниження екологічних ризиків із метою мінімізації їхнього впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення;

5) удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління.

Для оцінки реалізації державної екологічної політики Законом України № 2697-VII передбачено 30 індикаторів, більшість з яких діагностує стан природно-ресурсного потенціалу (далі – ПРП) й екоємності економіки та є дотичними до системи індикаторів сталого розвитку (наприклад, водоемність ВВП, енергоемність ВВП, ресурсоемність ВВП, площа природно-заповідного фонду, лісистість території тощо) [60]. Однак у системі показників для оцінки реалізації державної екологічної політики відсутні індикатори, що характеризують інвестиційно-інноваційне забезпечення раціонального природокористування, а також стан здоров'я населення. Водночас включення до системи оціночних показників індикаторів сталого розвитку доводить можливість їх використання для оцінки реалізації екологічної політики, а також ІІІ.

Ураховавши головні положення Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р.» [60], сутнісні характеристики національної системи завдань та індикаторів ЦСР [1], принципову методологічну схему Європейської агенції з навколишнього середовища для оцінки ефективності екологічної політики й групування показників (1), нами виділено *n'ять домінант ІІІ* (див. рис. 2), а саме:

- 1) достатнє інвестиційне забезпечення раціонального природокористування національної економіки;
- 2) інвестиційне забезпечення наукових досліджень та інновацій за напрямом сталого розвитку;
- 3) відновлення, стале використання та охорона складників природно-ресурсного потенціалу національної економіки;
- 4) зниження екодеструктивного впливу соціально-економічної системи на стан навколишнього природного середовища;
- 5) підвищення екологічних аспектів якості життя населення.

Слід зазначити, що за методологічною схемою (1) індикатори для оцінки Домінанти 3 належать до групи «Стан», Домінанти 4 – до групи «Тиск», Домінанти 5 – до групи «Вплив», Домінанти 1 і 2 – до двох груп – «Рушійні сили» та «Реагування». Разом з іншими соціально-економічними чинниками, зокрема обсягами виробництва секторів, структурою економіки, чисельністю населення, екоінвестиції впливають на стан НПС; з іншого боку, впровадження інвестиційно-інноваційних механізмів у сфері природокористування орієнтоване на вирі-

шення екологічних проблем, є інструментом «реагування». Домінанта 3 також корелює із 2-ю стратегічною ціллю державної екологічної політики [60].

Кожна домінанта інвестиційно-інноваційної політики природокористування потребує уведення відповідних їй *індикаторів оцінки*. Для цього необхідно здійснити структурування домінант та деталізувати їхні компоненти й завдання сталого розвитку, визначити існуючі між ними взаємозв'язки, а також забезпечити можливість кількісної та якісної оцінки ступеню їх упровадження. У цьому дослідженні використовуємо такий метод системного аналізу, як *метод «дерева цілей»*, орієнтований на побудову ієрархічної структури цілей, завдань, функцій і напрямів, основу якого становить декомпозиція. У ході декомпозиції виокремлених п'яти домінант ІІІ (див. рис. 2) використовуємо методологічну схему Європейської агенції з навколишнього середовища (1), методичний підхід до моніторингу ЦСР, адаптованих до України [1], та методикою ОЕСР для оцінки тенденцій «зеленого» зростання [3].

Ядром методичного базису є *оціночний складник методичних положень*, який передбачає конструювання певних економіко-екологічних індикаторів, що характеризують ступінь упровадження домінант ІІІ та їхніх складників крізь призму сталого розвитку держави. Вибір та конструювання індикаторів, які доцільно застосовувати для комплексної оцінки домінант ІІІ у розрізі певних завдань сталого розвитку, залежать від низки чинників, серед яких ключовими є наявність достовірної та об'єктивної інформації щодо кількісних характеристик соціально-економічних та екологічних процесів, обмеження ресурсів, вимог міжнародних організацій, вимог щодо повноти вихідної інформації для прийняття управлінських рішень на різних рівнях тощо.

Таким чином, оціночна система, що пропонується, комплексно поєднала 133 показники, у тому числі 37 індикаторів ЦСР (28%), 15 показників «зеленого» зростання (11%) та 81 – авторські індикатори (61%) (рис. 3).

Оцінка стану досягнення індикаторів здійснюється шляхом *порівняння їхніх фактичних значень із базовими періодом, цільовим значенням показників 2020 р.*, визначеним Національною доповіддю [1], та рівнями індикаторів країн ОЕСР. Включення в оціночну систему низки показників за методикою ОЕСР, зокрема індикаторів ресурсної та еко-

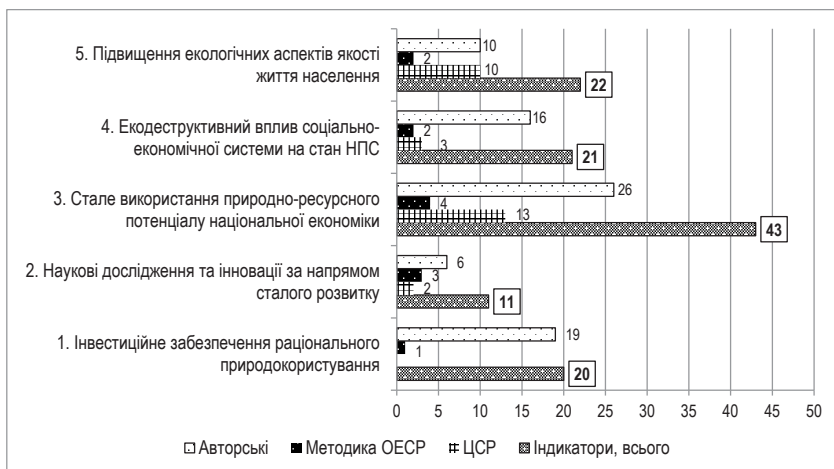

Рис. 3. Кількість індикаторів для комплексної оцінки домінант ІІІ

логічної продуктивності ВВП, що не розраховуються в національній системі ЦСР, дає змогу здійснювати міждержавні порівняння, тобто забезпечує зовнішній вимір діагностики тенденцій сталого розвитку.

Результати кількісної оцінки економіко-екологічних індикаторів узагальнюються шляхом якісного аналізу, експертної та інтегральної оцінки домінант ІІІІ, на основі яких розробляються рекомендації щодо коригування пріоритетів, напрямів і шляхів підвищення ступеню впровадження домінант інвестиційно-інноваційної політики сталого розвитку.

2. Динамічно-структурний аналіз сучасних тенденцій інвестиційно-інноваційного забезпечення раціонального природокористування України

У комплексному методичному забезпеченні аналітично значимою постає оцінка *секторальної структури* капітальних інвестицій та сукупних витрат на охорону НПС. Кожний сектор національної економіки фінансує певні домінуючі види природоохоронної діяльності (див. рис. 4).

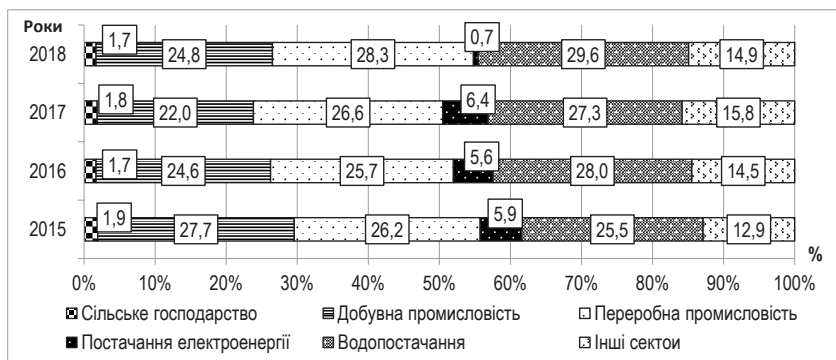

Рис. 4. Секторальна структура поточних інвестицій на охорону НПС в Україні, %

Джерело: розраховано авторами за даними [8; 9; 11]

У секторальній структурі поточних інвестицій на охорону НПС у 2018 р. домінують сектор водопостачання (29,6%), переробна і добувна промисловість (28,3% та 24,8% відповідно). При цьому частка енергосектору (0,7%) є значно нижчою порівняно з його питомою вагою у структурі капітальних інвестицій, а частка агросектору (1,7%), навпаки, є дещо вищою даного рівня.

Згідно з проведеними розрахунками, в Україні найбільша частка сукупних витрат на охорону НПС припадає на переробну промисловість – 30% у 2018 р. (із них 17,35% посідає металургійне виробництво), сектор водопостачання – 23,9%, добувну промисловість і розроблення кар’єрів – 22,6% (із них 21,1% припадає на добування металевих руд), сектор постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 12,9%. Частки інших секторів національної економіки є незначними й досягають 1,22% для сільського господарства, 1,58% – для харчової промисловості, 2,16% – для транспорту, 2,89% – для державного управління й оборони.

Отже, головним суб’єктом інвестиційно-інноваційної політики раціонального природокористування в Україні є *промислові підприємства*.

У межах упровадження ЦСР 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура» передбачено реалізацію завдання 9.5. «Створити інноваційну інфраструктуру, що забезпечуватиме розвиток наукових

досліджень та науково-технічних розробок» [1, с. 71]. У 2018 р. частка витрат на виконання НДР у ВВП становила 0,47%, що на 0,08% менше рівня 2015 р. та на 1,08% менше цільового індикатора 2020 р. (1,5%). У звітному році частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової досягла 0,8%, зменшившись порівняно з 2015 р. майже вдвічі. Фактичне значення індикатора становило лише 16% від його цільового орієнтиру 2020 р. (5%) (рис. 5).

У секторальному вимірі найвищу питому вагу реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі мали переробна промисловість (1,3% у 2018 р.), у т. ч. поліграфічна діяльність (7,7%), виробництво комп'ютерів та автотранспортних засобів (5,8% і 5%), виробництво шкіри та напоїв (3,6% і 3,1% відповідно). Рівень індикатора для добувної промисловості становив 0,1%, для секторів енерго- і водопостачання – 0%. Отже, динаміка та величини фактичних індикаторів сталого розвитку свідчать про низький рівень упровадження завдання щодо розвитку інноваційної інфраструктури, у т. ч. екологічної спрямованості, в Україні.

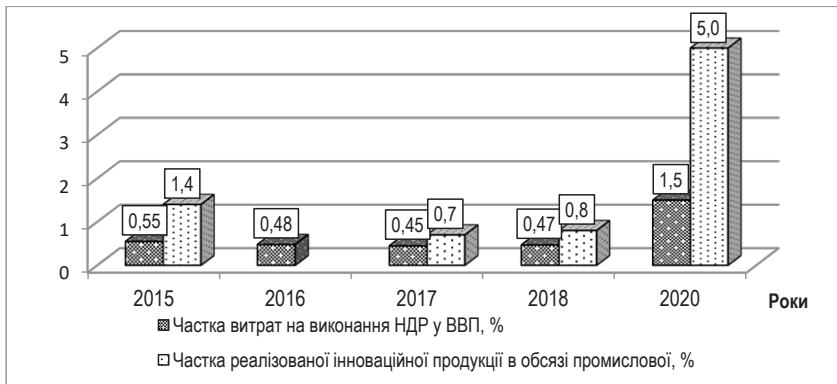

Рис. 5. Динаміка індикаторів сталого розвитку щодо створення інноваційної інфраструктури в Україні, %

Джерело: побудовано авторами за даними [1, с. 71; 20, с. 56]

Примітка: За 2016 р. статистичне спостереження щодо часток реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової не проводилося. За 2020 р. наведено цільові значення індикаторів завдання 9.5. ЦСР 9 «Промисловість, інновації, інфраструктура» за джерелом [1, с. 71]

Відповідно до методики ОЕСР, невід’ємним складником індикаторів економічних можливостей та відповідей політики є *державні видатки на наукові дослідження та інновації*, важливі для «зеленого» зростання [3, с. 14]. Комплекс даних індикаторів, доповнених авторськими показниками, доцільно використати для оцінки бюджетного фінансування НДР в Україні. Інформаційну базу для розрахунку цієї групи показників формує УкрІНТЕІ на основі даних розпорядників бюджетних коштів у розрізі пріоритетних напрямів науково-технічної та інноваційної діяльності відповідно до вимог законів України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [46] та «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» [47].

Із шести пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки до 2020 р., визначених Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» (ст. 3) [46], екологічну спрямованість та орієнтацію на сталий розвиток мають чотири напрями:

- 1) енергетика та енергоефективність;
- 2) раціональне природокористування;
- 3) науки про життя, нові технології профілактики та лікування найбільш поширених захворювань;
- 4) нові речовини і матеріали.

Із семи стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на 2011–2021 рр., визначених Законом «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (ст. 4) [47], вектор сталого розвитку мають п’ять напрямів:

- 1) освоєння нових технологій транспортування енергії, упровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;
- 2) освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з’єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;
- 3) технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;
- 4) упровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;
- 5) широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища.

У межах цих стратегічних пріоритетів постановами Кабінету Міністрів України затверджено середньострокові пріоритетні тематичні

напрями наукових досліджень і розробок, а також пріоритетні напрями інноваційної діяльності.

У 2019 р. за пріоритетним напрямом «Енергетика та енергоефективність» частка створеної НТП виду «Технології» становила 7,3%, «Види техніки» – 16,8%; за напрямом «Раціональне природокористування» частка створеної НТП виду «Технології» становила 30,5%, «Види техніки» – 16,1%, «Сорти рослин та породи тварин» – 13,6% [48, с. 47]. Державні видатки на наукові дослідження та інновації за напрямом «*Раціональне природокористування*» розподіляються на дев'ять пріоритетних тематичних напрямів (табл. 2).

За досліджуваний період обсяги бюджетного фінансування скоротилися за такими тематичними напрямами, як технології виявлення та оцінки корисних копалин (на 14%) та перспективні технології АПК і переробної промисловості (на 7,4%). За іншими тематичними напрямами відбулося зростання державних видатків, при цьому найвищі темпи були притаманні технологіям очищення атмосферного повітря (у 6,1 рази) та стічних вод (у 4 рази) (див. табл. 2).

У видовій структурі бюджетного фінансування напрямку «Раціональне природокористування» домінують такі тематичні пріоритетні напрями, як «Перспективні технології АПК і переробної промисловості» (29,6% у 2018 р.), «Технології сталого використання, збереження і збагачення біоресурсів, збереження біорізноманіття» (25,5%), «Технології раціонального використання ґрунтів» (13,8%), «Технології моделювання та прогнозування стану НПС» (13,3%).

За досліджуваний період найбільш вагомою структурною зміною стало скорочення частки тематичного напрямку «Перспективні технології АПК і переробної промисловості» (на 12,3%) за одночасного зростання питомої ваги напрямів «Технології сталого використання, збереження і збагачення біоресурсів, збереження біорізноманіття» (на 7,5%) та «Технології підвищення ефективності очищення стічних вод» (на 4%) (див. табл. 2).

3. Достатність інвестиційно-інноваційного забезпечення раціонального природокористування: селективний підхід

У секторальній структурі капітальних інвестицій за досліджуваний період скоротилися частки аграрного та енергетичного секторів на тлі

Таблиця 2

Динаміка і видова структура бюджетного фінансування НДР та інновацій за пріоритетним напрямом «Рациональне природокористування» в Україні, млн грн

Пріоритетний тематичний напрям	2015		2016		2017		2018		2019		2019 р. у % до 2015 р.	Зміни структури (7-2)
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	2019			
									1	2		
А												
1. Технології сталого використання, збереження і збагачення біоресурсів, збереження біорізноманіття	42,42	18,0	34,99		60,53		79,49		79,01		186,3	+7,5
2. Технології моделювання та прогнозування стану НПС	31,74	13,5	33,33		40,95		39,85		41,15		129,6	-0,2
3. Технології утилізації та видалення ПШВ	2,7	1,1	1,31		2,85		4,04		3,29		121,9	-0,1
4. Технології підвищення ефективності очищення стічних вод	4,57	1,9	8,44		8,7		17,04		18,41		402,8	+4,0
5. Технології очищення та запобігання забрудненню атмосферного повітря	0,42	0,2	0,82		1,81		4,8		2,58		614,3	+0,7
6. Технології раціонального використання ґрунтів	27,07	11,5	29,54		41,1		45,76		42,67		157,6	+2,3
7. Технології виявлення і оцінки корисних копалин	28,05	11,9	14,13		22,24		32,38		24,12		86,0	-4,1
8. Перспективні технології АПК та переробної промисловості	98,96	41,9	82,9		111,8		121,45		91,62		92,6	-12,3
9. Проблеми забезпечення продовольчої безпеки, розширення геофонду СГ сортів рослин і порід тварин	0	X	0,25		0,3		3,76		6,64		X	+2,1
Разом за пріоритетом	235,93	100,0	205,71		290,28		348,57		309,49		131,2	X

Джерело: розраховано авторами за даними [48–52]

зростання питомої ваги інших секторів; у структурі поточних інвестицій знижувальний тренд мала, окрім указаних двох секторів, і добувна промисловість. Розширена інтерпретація змін секторальної структури екоінвестицій вимагає додаткових досліджень з урахуванням особливостей інвестиційного й відтворювального розвитку різних секторів.

Роль держави як регулятора процесів природокористування та охорони довкілля в Україні є незначною і забезпечується домінуванням *примусово-обмежувальних методів*. Вони загалом спонукають товаровиробників до обмеження природоруйнівного пресингу, до діяльності відповідно до діючих екологічних інститутів. Однак інвестиційно-інноваційна політика на основі переважання примусово-обмежувальних регуляторів у кризових соціально-економічних умовах недостатньо стимулює зменшення техногенних навантажень на природу та дотримання усіма суб'єктами екологічних нормативів. Головними причинами цього є невисокий розмір платежів за довкілля, низькі суми штрафів за природоохоронні порушення порівняно з вартістю діяльності щодо ліквідації цих порушень [15]. Отже, виникає необхідність у збалансуванні примусово-обмежувальних та стимулюючо-компенсаційних методів регулювання у ході вдосконалення інвестиційно-інноваційної політики природокористування в Україні.

Для визначення ступеню реалізації домінант ІІІ крізь призму впровадження Цілей сталого розвитку використовуємо *метод експертних оцінок*. Результати комплексної оцінки домінант ІІІ та якісної оцінки динаміки змін цільових індикаторів формують потужне аналітичне підґрунтя для проведення анкетування фахівців із питань природокористування та сталого розвитку національної економіки.

Для якісної оцінки ідентифікованих домінант ІІІ та їхніх структурних складників використовуємо відповідну інтервальну шкалу (табл. 3).

Таблиця 3

Шкала оцінки ступеню реалізації домінант ІІІ

Дуже низький	Низький	Середній	Високий середній	Високий
0-0,20	0,21-0,35	0,36-0,65	0,66-0,80	0,81-1,00

Джерело: розроблено авторами

Якісна шкала включила п'ять типів оцінок, які відповідають певним кількісним значенням доміант ІІІ та їхніх складових елементів. За такого способу нормування ступінь упровадження доміант ІІІ набуває значення від 0 до 1. Чим він є ближчим до 1, тим вищий ступінь реалізації стратегічних пріоритетів ІІІ, і навпаки.

На підставі комплексної оцінки ступінь упровадження доміанти ІІІ «Достатнє інвестиційне забезпечення раціонального природокористування національної економіки» експерти оцінили як *низький* (0,346 бали). При цьому найменші значення отримали такі складники, як «Частка екологічних інвестицій у ВВП та видатки бюджету» (0,23) і «Динаміка та структура капітальних інвестицій на охорону НПС» (0,30), маючи при цьому більш високі коефіцієнти вагомості (табл. 4). Слід зазначити, що ступінь реалізації завдання щодо зростання капітальних інвестицій, зокрема в інтегровані технології та НДР природоохоронного спрямування, оцінено експертами як дуже низький (0,20). Даний напрям є інвестиційно незабезпеченим, що значно гальмує упровадження актуалізованих завдань раціонального природокористування в Україні.

Динаміка групи індикаторів, що визначає результативність упровадження завдання 9.5 «Створити інноваційну інфраструктуру, що забезпечуватиме розвиток наукових досліджень та науково-технічних розробок» ЦСР 9 «Промисловість, інновації та інфраструктура», є негативною та не відповідає цільовим індикаторам сталого розвитку 2020 р. У 2019 р. частка витрат на виконання НДР у ВВП становила лише 0,5%, частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової – 0,8%, що досягає 31% і 16% відповідно від цільових значень індикаторів. У секторальному вимірі найвищу питому вагу реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі мали поліграфічна діяльність (7,7%), виробництво комп'ютерів (5,8%) та автотранспортних засобів (5%).

На підставі проведеного аналізу встановлено, що головним суб'єктом інвестиційно-інноваційної політики природокористування в Україні є *промислові підприємства*, які фінансують майже 90% сукупних витрат на охорону НПС та впровадження більшості екологічних інновацій у господарську практику.

Незважаючи на позитивну тенденцію збільшення державних видатків за всіма пріоритетними напрямками сталого розвитку, їхні частки в загаль-

Таблиця 4
 Результати експертної та інтегральної оцінки ступеню впровадження домінанти ІПП «Достатнє інвестиційне забезпечення раціонального природокористування національної економіки»

Складники	Завдання	Ступінь впровадження		Середньо-зважена оцінка	Коефіцієнт вагомості	Інтегральна оцінка
		Бальна оцінка	Якісна оцінка			
1. Частка екологічних інвестицій у ВВП та видатки бюджету	Індикатори економічних можливостей і відповіддей політики	0,20	Дуже низький	0,23 Низький	0,27	0,062
	Достатнє інвестиційне забезпечення процесів раціонального природокористування	0,25	Низький			
2. Динаміка та структура (видова і секторальна) капітальних інвестицій на охорону НПС	Зростання капітальних інвестицій, зокрема в інтегровані технології та НДР	0,20	Дуже низький	0,30 Низький	0,27	0,081
	Оптимальний перерозподіл капітальних інвестицій між видами природоохоронних заходів	0,36	Середній			
	Збалансована секторальна структура капітальних інвестицій на охорону НПС	0,32	Низький			
3. Динаміка та структура (видова і секторальна) поточних інвестицій на охорону НПС	Оптимальний перерозподіл поточних інвестицій між видами природоохоронних заходів	0,45	Середній	0,49 Середній	0,23	0,113
	Збалансована секторальна структура поточних інвестицій на охорону НПС	0,52	Середній			
4. Динаміка сукупних витрат на охорону НПС у секторальному вимірі	Зростання сукупних витрат на охорону НПС за секторами економіки	0,39	Середній	0,39 Середній	0,23	0,090
Усього	X	X	X	X	1,00	0,346 Низький

Таблиця 5
 Результати експертної та інтегральної оцінки ступеню впровадження домінанти ІІІ «Інвестиційне забезпечення наукових досліджень, розробок та інновацій за напрямом сталого розвитку»

Складники	Завдання	Ступінь впровадження		Середньо-зважена оцінка	Коефіцієнт вагомості	Інтегральна оцінка
		Бальна оцінка	Якісна оцінка			
1. Створення інноваційної інфраструктури	ЦСР 9, Завдання 9.5 «Створити фінансову та інституційну системи, що забезпечуватимуть розвиток наукових досліджень та науково-технічних розробок»	0,20	Дуже низький	0,20 Дуже низький	0,32	0,064
2. Розвиток інноваційної діяльності промислового сектору економіки	Зростання обсягів упровадження ресурсозберігаючих технологій	0,66	Високий середній	0,49 Середній	0,32	0,157
3. Державні видатки на наукові дослідження та інновації за напрямом сталого розвитку	Зростання обсягів реалізованої інноваційної продукції промислових секторів	0,31	Низький			
	Зростання бюджетних видатків на наукові дослідження та інновації за напрямом сталого розвитку	0,22	Низький	0,21 Низький	0,36	0,076
Усього	X	X	X	X	1,00	0,296 Низький

ному обсязі бюджетного фінансування є дуже низькими і становлять для раціонального природокористування 6,1%, нових речовин і матеріалів – 5,1%, енергетики та енергоефективності – 3,1%. Отже, інноваційний шлях сталого розвитку держави є інвестиційно незабезпеченим.

На підставі комплексної оцінки ступінь упровадження домінанти ІІІ «Інвестиційне забезпечення наукових досліджень, розробок та інновацій за напрямом сталого розвитку» експерти оцінили як *низький* (0,296 бали). При цьому найменші значення отримали такі складники, як «Створення інноваційної інфраструктури» (0,20) і «Державні видатки на наукові дослідження та інновації за напрямом сталого розвитку» (0,31), зокрема за пріоритетним напрямом «Раціональне природокористування» (табл. 5).

Одним зі шляхів стимулювання впровадження інновацій за напрямом сталого розвитку є спрямування додаткових бюджетних коштів на виконання проєктів наукових досліджень і розробок за напрямками *програмно-цільового бюджетного фінансування*, а також на грантове фінансування наукових проєктів за пріоритетними напрямками. Зазначене дасть змогу стимулювати конкуренцію у сфері наукових досліджень і розробок, що сприятиме підвищенню рівня ефективності використання бюджетних коштів [48].

Висновки. Базовою методологічною платформою для визначення домінант ІІІ є концепція сталого розвитку. Домінанти ІІІ є похідними від Цілей сталого розвитку та тісно пов'язані із завданнями та індикаторами ЦСР 2, 6, 7, 8, 9, 12, 15.

Проведений аналіз наявних в Україні методичних підходів до оцінки результативності державної регіональної політики, реалізації державної екологічної політики засвідчив недостатність складу показників для комплексної оцінки інвестиційно-інноваційної політики сталого розвитку. Базуючись на методологічній схемі для оцінки ефективності екологічної політики й групування показників, розробленою Європейською агенцією з навколишнього середовища, було виокремлено *п'ять домінант ІІІ*, а саме: (1) достатнє інвестиційне забезпечення раціонального природокористування національної економіки; (2) інвестиційне забезпечення наукових досліджень та інновацій за напрямом сталого розвитку; (3) відновлення, стале використання та

охорона складників природно-ресурсного потенціалу національної економіки; (4) зниження екодеструктивного впливу соціально-економічної системи на стан навколишнього природного середовища; (5) підвищення екологічних аспектів якості життя населення. Кожна домінанта потребує введення відповідних їй оціночних індикаторів.

На підставі результатів комплексної оцінки визначено складники домінант ІІІ та завдання з найнижчим ступенем упровадження, а саме: Домінанти 1 і 2, завдання підвищення енергоефективності Домінанти 3, завдання зниження відходоємності Домінанти 4, завдання покращення стану здоров'я населення Домінанти 5. Обґрунтовано головні *напрями й шляхи* підвищення ступеню впровадження домінант ІІІІ, зокрема: (1) зростання державних видатків на НДР та інновації за напрямом «Енергетика та енергоефективність», «Рациональне природокористування», поновлення фінансування «Наук про життя» в аспекті інноваційного розвитку медицини; (2) стимулювання суб'єктів господарювання до впровадження енергозберігаючих технологій, екологічно чистих виробництв та екоінновацій шляхом зниження ставки екологічного податку; (3) створення сприятливого інституційного середовища для розширеного відтворення лісів та сталого розвитку лісового господарства; (4) стимулювання вітчизняних інвесторів до екологічно орієнтованих капіталовкладень у сфері поводження з відходами; (5) розвиток міжсекторального партнерства для впровадження домінант ІІІІ.

Наукова новизна дослідження полягає у розробленні методичного забезпечення комплексної оцінки домінант ІІІ на засадах сталого розвитку, у підґрунтя якого закладено: (1) множину принципів (системність і комплексність, адекватність і динамічність, об'єктивність і точність, дієвість, цілеспрямованість, науковість); (2) розширену систему національних індикаторів сталого розвитку в межах ЦСР 2, 6, 7, 8, 9, 12, 15, у яку інтегровані європейські на авторські економіко-екологічні показники, орієнтовані на поглиблену оцінку інвестиційного та природно-ресурсного потенціалу у видовому і структурно-секторальному вимірах, взаємозв'язку інвестиційного та екологічного складників природокористування; (3) 7-етапну процедуру кількісно-якісної та експертної оцінки ступеню впровадження домінант ІІІ у внутрішньому та зовнішньому вимірах, результати якої формують аналітичне підґрунтя для коригування домінант, обґрунтування напрямів, шляхів

і механізмів реалізації ПП; (4) упровадження селективного підходу у формування державної інноваційно-інвестиційної політики розвитку регіонів, спираючись на ідентифіковані домінанти, виділені згідно з координатами цілей сталого розвитку.

Перспективою подальших досліджень у даному напрямі є розроблення адаптивних механізмів стимулювання впровадження екоінвестицій та інновацій у діяльність суб'єктів господарювання різних секторів економіки.

Список використаних джерел:

1. Цілі сталого розвитку: Україна: Національна доповідь 2017 / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с.
2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019> (дата звернення: 06.02.2020).
3. Доповідь про зелену трансформацію в Україні на основі показників «зеленого» зростання ОЕСР / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2016. 60 с.
4. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (проект). URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf (дата звернення: 19.08.2020).
5. Carayannis, E.G., Bart, T.D., & Campbell, D.F.J. (2012) The quintuple helix innovation model: global warning as a challenge and driver for innovation. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*. № 1(1). P. 1–12.
6. Методичні рекомендації до оцінки впливу економічних показників на головні індикатори «зеленого» зростання / Б.В. Буркинський та ін. Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2019. 45 с.
7. Андреева Н.М., Тютюнник Г.О. Методичні підходи до визначення домінант регіональної інвестиційно-інноваційної політики природокористування : наукова доповідь. Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2020. 101 с.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 19.08.2020).
9. Статистичний щорічник України за 2018 рік / за ред. І.Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2019. 482 с.
10. Статистичний щорічник України за 2015 рік / за ред. І.М. Жук. Київ : Державна служба статистики України, 2016. 575 с.
11. Довкілля України за 2018 рік : статистичний збірник / за ред. О.М. Прокопенко. Київ : Державна служба статистики України, 2019. 214 с.
12. Довкілля України за 2017 рік : статистичний збірник / за ред. О.М. Прокопенко. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 225 с.
13. Костюк У.З. Фінансування природоохоронної діяльності в Україні: сучасний стан та шляхи покращення. *Інноваційна економіка*. 2015. № 1. С. 181–186.

14. Ступень М., Жак І. Інвестиційний фактор інноваційного забезпечення раціонального природокористування. *Інновації та інвестиції*. 2014. № 3. С. 39–41.
15. Економічна енциклопедія / відп. ред. С.В. Мочерний. Т. III. Київ : Академія, 2002. 952 с.
16. Довкілля України за 2016 : статистичний збірник / за ред. О.М. Прокопенко. Київ : Державна служба статистики України, 2017. 225 с.
17. Офіційний сайт OECD. Stat. URL: <https://stats.oecd.org/>
18. Румянцева Е.Е. Новая экономическая энциклопедия. Москва : ИНФРА-М, 2005. 724 с.
19. Офіційний сайт Державного агентства водних ресурсів України. URL: <https://www.davr.gov.ua/publichna-informaciya> (дата звернення: 06.02.2020).
20. Цілі сталого розвитку Україна 2019 р. : моніторинговий звіт. Київ : Державна служба статистики України, ЮНІСЕФ. 92 с.
21. Позиції України в рейтингу екологічної ефективності в 2018 році. URL: <http://edclub.com.ua/analitika/pozyciyi-ukrayiny-v-reytingu-ekologichnoyi-efektivnosti-u-2018-roci>
22. Статистичний щорічник України за 2017 рік / за ред. І.Є. Вернера. Київ : Державна служба статистики України, 2018. 540 с.
23. Офіційний сайт Федерації органічного руху в Україні: Органік в Україні. URL: <http://organic.com.ua/ru/homepage/2010-01-26-13-42-29>
24. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища у 2013 році / Міністерство екології та природних ресурсів України. Київ, 2015. 289 с.
25. Офіційний сайт Державного агентства лісових ресурсів України. Загальна характеристика лісів України. URL: http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=62921
26. Капітальні інвестиції на охорону навколишнього природного середовища за видами економічної діяльності з розподілом за видами природоохоронних заходів у 2018, 2019 році. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
27. Про природно-заповідний фонд України : Закон України № 2456-ХІІ від 16.06.1992 Редакція від 03.07.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>
28. Загальнодержавна Програма розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року : Закон України від 21.04.2011 № 3268-VI. Редакція від 10.06.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3268-17#Text>
29. Стан запасів корисних копалин України. URL: <http://geoinf.kiev.ua/stan-zapasiv-rodovyshch-korysnykh-kopalyn-ukrayiny/>
30. Мінеральні ресурси. Стан запасів родовищ корисних копалин України. URL: <http://minerals-ua.info/stan-zapasiv.php>
31. Жикаляк М. Сучасні тенденції сталого розвитку надрокористування у мінерально-сировинних центрах економічного зростання. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка*. 2012. № 56. С. 36–38.
32. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку показників ресурсоемності валового внутрішнього продукту на рівні національ-

ної економіки за основними групами ресурсів, продуктивності праці на рівні національної економіки, регіональному рівні та за видами економічної діяльності і коефіцієнта віддачі основних засобів на рівні національної економіки та за видами економічної діяльності : Наказ Мінекономрозвитку від 06.06.2019 № 965. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a63ce9bf-5282-4fa0-984a-d3efa9253300&title=NakazMinekonomrozvitkuVid06-06-2019-965>

33. Управління відходами та ресурсами: короткий опис директив ЄС та графіку їх реалізації. Київ : ЕПТІСА, 2014. 9 с. URL: <http://www.if.gov.ua/files/uploads>

34. Довкілля України за 2015 : статистичний збірник / за ред. О.М. Прокопенко. Київ : Державна служба статистики України, 2016. 242 с.

35. Продуктивність праці та продуктивність капіталу. Київ : Міністерство економічного розвитку та торгівлі України, 2018. 12 с.

36. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. Екологічні показники. URL: <https://menr.gov.ua/content/ekologichni-pokazniki.html>

37. Демографічна та соціальна статистика. Охорона здоров'я: Захворюваність населення. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

38. Публічний звіт 2019 р. Державного агентства водних ресурсів України. URL: <https://www.davrg.gov.ua/publiczna-informaciya> (дата звернення: 06.02.2020).

39. Лір В.Е. Імперативи та детермінанти енергетичної політики сталого розвитку : монографія. Київ : ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України», 2018. 488 с.

40. Матеріали Міжнародного конгресу європейських асоціацій в енергетичному секторі. Рим : Конгрес європейських асоціацій в енергетичному секторі, 2007.

41. Офіційний сайт Міністерства енергетики України. URL: http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/officialcategory?cat_id=245131779 (дата звернення: 15.09.2020).

42. Нікішина О.В., Муратов О.М. Відтворювальний механізм стимулювання розвитку українського ринку органічної продукції. *Food Industry Economics*. 2019. Т. 11(1). С. 37–48. URL: <https://journals.onaft.edu.ua/index.php/fie/article/view/1293>

43. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р. Схвалено Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 № 806-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80#Text>

44. Ходаківська О.В., Корчинська С.Г. Ефективність застосування мінеральних і органічних добрив у сільському господарстві. *Економіка АПК*. 2016. № 4. С. 21–27.

45. Нікішина О.В. Методичні положення щодо оцінки природно-ресурсного потенціалу сільського господарства у координатах сталого розвитку України. *Food Industry Economics*. 2020. № 12(1). С. 64–76. URL: <https://journals.onaft.edu.ua/index.php/fie/article/view/1670>

46. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України № 2623-III від 11.07.2011. Редакція від 16.01.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14#Text>

47. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні : Закон України № 3715-VI від 08.09.2011. Редакція від 05.12.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17#Text>

48. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати в 2019 році : аналітична довідка. Київ : УкрІНТЕІ, 2020. 60 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/informacijno-analitchni-materiali>

49. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати в 2018 році : аналітична довідка. Київ : УкрІНТЕІ, 2019. 58 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/informacijno-analitchni-materiali>

50. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати в 2017 році : аналітична довідка. Київ : УкрІНТЕІ, 2018. 52 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/informacijno-analitchni-materiali>

51. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати в 2016 році : аналітична довідка. Київ : УкрІНТЕІ, 2017. 52 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/informacijno-analitchni-materiali>

52. Реалізація пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки та отримані результати в 2015 році : аналітична довідка. Київ : УкрІНТЕІ, 2016. 51 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/informacijno-analitchni-materiali>

53. Яковлев А.І. Аналіз стану інноваційної діяльності в Україні та шляхи його поліпшення. *Наука та наукознавство*. 2018. № 2(100). С. 29–44.

54. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80>

55. Політологія. Зміст категорії «політика». URL: https://pidru4niki.com/1056112736310/politologiya/scho_take_politika (дата звернення: 27.08.2020).

56. Економічна енциклопедія / відп. ред. С.В. Мочерний. Т. II. Київ : Академія, 2000. 848 с.

57. Економічна енциклопедія / відп. ред. С.В. Мочерний. Т. I. Київ : Академія, 2000. 863 с.

58. Порядок проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики : Постанова Кабінету Міністрів України № 856 від 21.11.2015. Редакція від 24.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF#Text>

59. Офіційний сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. Екологічні показники. URL: <https://menr.gov.ua/content/ekologichni-pokazniki.html>

60. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України № 2697-VII від 28.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

61. Рилєєв С.В., Дрінь І.І. Теоретико-методологічні аспекти системного аналізу. *Економічний форум*. 2014. № 2. С. 247–256.

62. Нікішина О.В. Теоретико-методичні положення щодо комплексної оцінки домінант інвестиційно-інноваційної політики природокористування України. *Food Industry Economics*. 2020. № 12(3).

63. Енергетична стратегія України до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80#Text>

64. Єгорова Т.П. Європейське лісове господарство як інноваційний елемент удосконалення національної лісової політики. *Адаптація до права ЄС регулювання економіки України в сучасних умовах*. Харків, 2015. С. 86–94. URL: <http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/10296/1/Egorova.pdf>

65. Державна стратегія управління лісами України до 2035 року: проект до обговорення. URL: <https://www.openforest.org.ua/147458/>

66. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80#Text>

67. Нікішина О.В. Оцінка інвестиційно-інноваційного потенціалу підприємств у сфері природокористування України: *Формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств* : матер. міжнар. наук.-практ. конф., 04-05 червня 2020 р. Одеса : ОНПУ, 2020. С. 42–45.

68. Нікішина О.В. Діагностика стану інвестиційної діяльності у сфері природокористування національної економіки. *Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення* : IV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Львів, 29-30 квітня 2020 р. : тези доп. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2020. С. 177–179.

69. Нікішина О.В. Домінанти продовольчої безпеки у системі цілей і завдань сталого розвитку національної економіки. *Стійкий розвиток національної економіки: актуальні проблеми та механізми забезпечення* : IV Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Кривий Ріг, 27 квітня 2020 р. : тези доп. Кривий Ріг : ДонНУЕТ, 2020. С. 224–231.

70. Нікішина О.В. Методичне забезпечення комплексної оцінки природно-ресурсного потенціалу України на засадах сталого розвитку. *Сучасний менеджмент економічних систем в координатах парадигми сталого розвитку* : матер. міжнар. наук. конф., 18 вересня 2020 р. : тези допов. Одеса : ОНПУ, 2020. С. 106–112.

71. Леонов С.Н., Сидоренко О.В. Закономерности и особенности реализации селективной региональной политики зарубежных стран. *Пространственная экономика*. 2011. № 1. С. 67–80. DOI: 10.14530/se.2011.1.067-080

72. Луцький М.Г. Конкурентоспроможність продукції українських корпорацій на міжнародних ринках. *Інститут економіки і менеджменту*. 2007. № 1. URL: http://www.nbu.gov.ua/ejournals/PSPE/2007-1/Luckyi_107.htm

73. Луцький М.Г. Інноваційний підхід до впровадження бізнес-моделі діяльності підприємства як засобу реалізації інформаційних технологій в управлінні. *Проблеми науки*. 2007. № 5. С. 24–26.

74. Луцький М.Г. Вплив ТНК на глобалізацію інноваційних процесів. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2007. № 4. С. 116–120.

75. Romanenko E., Chaplai I. Theoretical and methodological foundations subsystem brand management at the enterprise. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 2(2017). P. 156–163.

76. Romanenko Y.A., Chaplay I.V. Modern administrative tool of the innovative development of the enterprise. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 2(2017). С. 156–163.

77. Смерічевський С.Ф., Полоус О.В. Трансформація економічних процесів в контексті глобалізаційних зрушень. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини господарство»*. 2018. Т. 2. Вип. 22. С. 142–148.

78. Smerichevskiy S., Kniazieva T., Kolbushkin Y. Environmental orientation of consumer behavior: motivational component. Problems and Perspectives in Management. LLC «Consulting Publishing Company «Business Perspectives». 2018. № 16(2). P. 424–437.

79. Kryvovyazyuk I., & Burban A. (2020). Comparative analysis of methodological approaches to entrepreneurial structures valuation. *Economic Forum*. № 1(4). P. 57–63. URL: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2020-4-7>

80. Kryvovyazyuk I., Smerichevskiy S., Myshko O., Oleksandrenko I., Dorosh V. and Visyna T. (2020) Application of Combined Modeling Methods for Estimating and Forecasting the Business Value of International Corporations. *International Journal of Management*. № 11(7). P. 1000–1007.